

Laboratoře oboru (N352014)
Studenti 1.ročníku MSP, l.s. 2012/2013

Mikrobiologie – úloha 12

Místo: Ústav mléka, tuků a kosmetiky

Studijní materiály: <http://tresen.vscht.cz/tmt/ESO/LOTP/>

Téma: Hodnocení bakteriálních, kvasinkových a plísňových kultur používaných při výrobě potravin

12/A: Miroskopický obraz bakterií, kvasinek a plísní.

12/B: Titrační a aktivní kyselost bakteriální kultury.

12/C: Vliv inhibitorů na růst bakteriální kultury.

12/D: Stanovení vybraných enzymových aktivit plísňových kultur.

Vyučující: Ing. Eva Šviráková, Ph.D., Ing. Michaela Kosová, Dr. Ing. Miroslav Čerovský

Úloha 12/A, B

Úloha 12/A: Miroskopický obraz bakterií, kvasinek a plísní.

Úloha 12/B: Titrační a aktivní kyselost bakteriální kultury

BAKTERÁLNÍ ZÁKYSOVÉ KULTURY

• **Typ bakteriální kultury (Erlenmayerova baňka, přibližně 100 ml)**

Smetanová kultura (polovina studentů).

Jogurtová kultura (polovina studentů).

• **Vybraná zákysová kultura (každý student)**

Titrační kyselost.

Aktivní kyselost, pH metr.

Mikroskopické morfologické pozorování bakteriálních buněk (tepelná fixace, Gramovo barvení, imersní objektiv: zvětšení 100x, celkové zvětšení: 1000x nebo 1500x dle použitého okuláru).

KVASINKOVÉ ZÁKYSOVÉ KULTURY

• **Typ kvasinkové kultury (zkumavka se šikmým agarem)**

Kluyveromyces sp. (polovina studentů).

Candida sp. (polovina studentů).

• **Vybraná kvasinková kultura (každý student)**

Makroskopické morfologické pozorování kvasinkových buněk na agaru GKCH.

Mikroskopické morfologické pozorování kvasinkových buněk (tepelná fixace, barvení methylenovou modří, suché objektivy, celkové zvětšení: 100x/150x nebo 400x/600x nebo 600x/900x).

PLÍŠŇOVÉ ZÁKYSOVÉ KULTURY

• **Typ plísňové kultury (zkumavka se šikmým agarem)**

Penicillium roqueforti (polovina studentů).

Penicillium camemberti (polovina studentů).

• **Vybraná plísňová kultura (každý student)**

Makroskopické morfologické pozorování plísni na agaru GKCH.

Mikroskopické morfologické pozorování plísni (nativní preparát v laktofenolu, podložní a krycí sklíčka, suché objektivy, celkové zvětšení: 100x/150x nebo 400x/600x nebo 600x/900x).

• Základní charakteristika smetanové zákysové kultury

Mezofilní smetanová zákysová kultura se v mlékárenském průmyslu používá jako základní kultura. Tato kultura obsahuje homofermentativní laktokoky a aromatické leukonostoky:

- *Lactococcus lactis* subsp. *lactis*
- *Lactococcus lactis* subsp. *cremoris*
- *Lactococcus lactis* subsp. *lactis* biovar. *diacetylactis*
- *Leuconostoc mesenteroides* subsp. *cremoris*
- *Leuconostoc mesenteroides* subsp. *dextranicum*.

Aromatické koky využívají citrát za vzniku oxidu uhličitého a různých aromatických sloučenin (např. acetaldehyd, diacetyl, acetoin, 2, 3 - butandiol). Kultivační podmínky: teplota 20 - 30 °C, doba 16 - 18 h, inokulum 1% (obj.). Titrační kyselost: 36 - 42 [2,5 mmol H⁺.l⁻¹], aktivní kyselost: 4,2 až 4,7.

• Základní charakteristika jogurtové zákysové kultury

Tato kultura obsahuje dvě termofilní bakterie *Streptococcus thermophilus* a *Lactobacillus delbrueckii* subsp. *bulgaricus* žijící v symbióze (protosymbiotická směs). *Streptococcus thermophilus* produkuje kyselinu mravenčí, čímž se sníží oxidačně-redukční potenciál, ke kterému je *Lactobacillus delbrueckii* subsp. *bulgaricus* citlivý. *Lactobacillus delbrueckii* subsp. *bulgaricus* díky zvýšené proteolytické aktivitě tvoří esenciální aminokyseliny (např. valin, leucin, histidin, methionin, tryptofan, isoleucin a kyselinu glutamovou). Kultivační podmínky: teplota 42 až 45 °C, doba 3,5 – 4,0 h, inokulum 1 – 2 % (obj.). Titrační kyselost: 40 - 50 [2,5 mmol H⁺.l⁻¹], aktivní kyselost: 4,0 - 4,5.

• Stanovení titrační kyselosti mléka a mlékárenských výrobků

K 50 ml testovaného vzorku (např. 50 ml mléka nebo 25 ml fermentované zákysové kultury) se do titrační baňky/válce se přidají 2 ml roztoku fenolftaleinu v ethanolu (2% obj. roztok). Titrace vzorku probíhá za pomoci 0,25 mol.l⁻¹ roztoku NaOH do světle růžového zbarvení, které vydrží 30 s, dle referenčního roztoku pro barvu. Referenční roztok se připraví smícháním 50 ml mléka s 1 ml CoSO₄ (5% obj. roztok).

• Titrační kyselost (TK) může být vyjádřena několika způsoby:

a) jako 'SH' (dle Soxhlet-Henkela), což představuje počet mililitrů odměrného roztoku NaOH (c = 0,25 mol.l⁻¹) (hodnota „a“ v rovnici 1) potřebných pro titraci 100 ml vzorku:

$$\boxed{\text{TK dle Soxhlet-Henkela} = a \cdot 2}$$

(Rovnice 1)

b) jako 'látkový obsah kyselin' v [mmol.l⁻¹]:

$$\boxed{\text{TK} = (a \cdot c \cdot 1000) / m}$$

(Rovnice 2)

kde je :

a... spotřeba odměrného roztoku c (NaOH) = 0,25 mol.l⁻¹ při titraci 50 ml vzorku [ml]

c... koncentrace standardního roztoku NaOH použitého k titraci [mol.l⁻¹] (zde 0,25)

m... množství vzorku použitého k titraci [ml].

c) jako 'gramy kyselin y mléčné':

Stanovení titrační kyselosti zákysové kultury je v podstatě podobné stanovení titrační kyselosti mléka. Ve srovnání s mlékem, vzorek kultury je navažován (25 g) s přesností na 0,1 g. Výsledky mohou být vyjádřeny dle "SH" nebo jako „látkový obsah kyselin“.

Charakteristika kvasinkové kultury *Kluyveromyces marxianus* var. *lactis*

• Morfologie buněk

Kvasinky jsou oválné nebo kulaté, v průměru 3,0 - 3,5 μm , vyskytující se často jednotlivě nebo v párech. Viditelné vakuoly jsou přítomny v buňkách při delší kultivaci (viz Obr. 1).

• Vzhled kolonií

Na sladovém agaru jsou kolonie kvasinek homogenní, lesklé, smetanově bílé, bez barevných vad. V tekutinách vytvořit sediment a prstenec, na povrchu obvykle tenkou kožku.

Obr. 1. Mikroskopie morfologie buněk kvasinky *Kluyveromyces marxianus* var. *lactis* pozorovaných optickým mikroskopem při celkové zvětšení 600x.

• Očkování a kultivace

Kvasinky se očkují na povrch šikmého agaru GKCH s použitím očkovací kličky a jsou kultivovány při pokojové teplotě, po dobu 2 - 4 (3) dnů, aerobně. Po kultivaci se pozorují makroskopické morfologické vlastnosti kvasinek (např. vzhled a barva kolonií na agaru) a rychlost růstu kvasinek. Mikroskopické preparáty jsou barveny methylenovou modří.

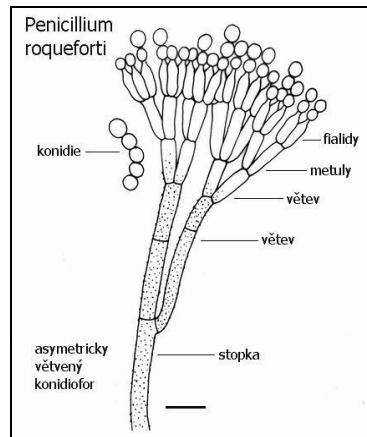
Charakteristika plísňové kultury *Penicillium roqueforti*

• Morfologie buněk

Plíseň tvoří konidiofory o délce asi 100 až 150 μm , o průměru 4 – 6 μm . Konidiofory jsou rozvětvené a asymetrické. Metuly mají velikost 12 - 15 x 3,0 - 4,5 μm . Fialidy mají velikost 8 - 12 x 3,0 - 3,5 μm . Konidie jsou kulaté, hladkého povrchu, tmavě zelené, nebo podlouhlé o velikosti 3,5 až 5,0 μm (viz Obr. 2).

• Vzhled kolonií

Kolonie na Czapek - Doxově agaru mají sametový vzhled, jejich povrch je hladký, jsou modro-zelené nebo hráškově zelené barvy, s jasně bílými, nerovnými, paprskovitými okraji. Většina kmenů nevykazuje gutaci (tzn. že vylučuje přebytečnou vodu ve formě průhledných kapek). Starší kolonie tvoří na spodní části tmavý pigment (viz Obr. 3a).

Obr. 2. Mikroskopie morfologie plísně *Penicillium roqueforti*; detail rozvětveného konidioforu.

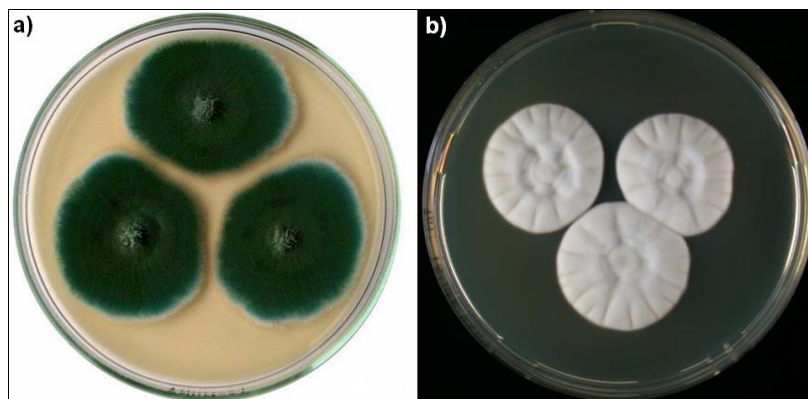
Charakteristika plísňové kultury *Penicillium camemberti*

• Morfologie buněk

Plíseň tvoří konidiofory o různých délkách. U konidioforů vyrostlých ze substrátu, jsou jejich velikosti 250 až 600 x 2,5 - 3,5 μm . U konidioforů vyrostlých ze vzdušných hýf je jejich délka 40 až 200 μm . Větvě dosahují velikostí 12 - 18 x 2,2 - 3,4 μm . Metuly jsou seskupeny po 2 - 3 ve skupině a jejich velikosti jsou 9 - 14 x 2,2 - 3,2 μm . Fialidy jsou seskupeny po 2 - 5 ve skupině a jejich velikosti jsou 9 - 14 x 2,2 - 2,8 μm . Konidie jsou eliptické, později kulovitěho tvaru a jejich velikosti jsou 3,5 - 5,0 x 3,0 - 4,5 μm .

• Vzhled kolonií

Kolonie plísně jsou na Czapkově-Doxově agaru řídké, vločkovité, připomínající vatu. Jsou bílé (viz Obr. 3b), později šedo-zelené, voní po houbách.

Obr. 3. Kolonie *Penicillium* sp. na Czapkově-Doxově agaru: a) *Penicillium roqueforti*, b) *Penicillium camemberti*.

Kolonie se očkují na povrch agaru GKCH (zkumavka s šikmým agarem) za pomoci očkovací kličky a na povrch agaru GKCH (vpíchnutím do středu Petriho misky) za pomoci očkovací jehly. Kultivace plísni probíhá při pokojové teplotě po dobu 5 - 7 dnů za denního světla, které podporuje sporulaci a vznik kolonií typického zbarvení. Po kultivaci jsou na agaru pozorovány morfologické vlastnosti kolonií (např. vzhled a barva kolonií na agaru) a jejich velikost. Mikroskopické preparáty plísni se připravují s laktofenolem.

Úloha 12/C, D

Úloha 12/C: Vliv inhibitorů na růst bakteriální kultury

Demonstrační prezentace úlohy za pomoci pedagoga.

Princip metody

Odhad minimální inhibiční koncentrace nisinu (MIC_{nisinu}) se provádí za pomoci agarové difúzní biozkoušky. Měří se inhibiční zóny růstu (v mm) testovacího kmene *Lactobacillus helveticus* CH-1. Předinkubace testovacího kmene probíhá na agaru MRS při 4 °C po dobu 6 h (v chladničce) a vlastní inkubace na agaru MRS při 42 °C po dobu 20 h (v termostatu). Kalibrační křivka nisinu se připraví z komerčního nisinového standardu Nisaplinu® (Danisco, DK).

Stanovení produkce nisinu u kmenů *Lactococcus lactis*

Stanovení produkce nisinu za pomoci agarové difúzní biozkoušky je založeno na inhibici růstu vybraného testovacího grampozitivního mikroorganismu nisinem, produkovaného některými kmeny *Lactococcus lactis*, s finálním měřením inhibičních zón růstu.

Chemikálie a roztoky

Sterilní ředící roztok pro Nisaplin®: 0,2 mol.l⁻¹ HCl s 0,75 % (hm.) NaCl (např. příprava 500 ml roztoku: 764 μl 36% HCl se doplní destilovanou vodou, ke které se přidá 3,78 g NaCl, a směs se doplní destilovanou vodou na konečný objem 500 ml).

Zásobní roztok Nisaplinu® (10 000 IU nisinu.ml⁻¹ = 250 mg nisinu.l⁻¹) pro kalibrační křivku Nisaplinu®: navážít 0,1 g Nisaplinu® a přidat 10 ml sterilního ředícího roztoku pro Nisaplin® (zásobní roztok Nisaplinu® by měl být uchováván při teplotě 2 - 8 °C maximálně po dobu 1 měsíce).

Seznam použitých kmenů

Testovací kmen *Lactobacillus helveticus* CH-1

Původ: Christian Hansen Laboratories A/S, Kodaň, DK.

Speciální vlastnosti: citlivost k nisinu, použití jako testovací kmen pro modifikovanou agarovou difúzní biozkoušku pro stanovení produkce nisinu (Dodd et al, 1992, 1996.).

Laktokoky produkující nisin

Lactococcus lactis subsp. *lactis* NIZO R5

Lactococcus lactis subsp. *lactis* NCDO 2054

Lactococcus lactis FI 5876

Lactococcus lactis subsp. *lactis* LCC 731

Lactococcus lactis subsp. *lactis* LTM 32

Kalibrační křivka nisinu

Kalibrační roztoky se připravují ředěním zásobního roztoku Nisaplinu® (10 000 IU nisinu.ml⁻¹ = 250 mg nisinu.l⁻¹). Například, roztok o koncentraci 25 mg nisinu.l⁻¹ se připraví smícháním 1 ml zásobního roztoku Nisaplinu® s 9 ml sterilního ředícího roztoku pro Nisaplin®. Například, roztok o koncentraci 12,5 mg nisinu.l⁻¹ se připraví smícháním 0,5 ml zásobního roztoku Nisaplinu® s 9,5 ml sterilního ředícího roztoku pro Nisaplin®. Další roztoky pro kalibrační křivku se připraví desítkovým ředěním předchozích roztoků.

Suspenze buněk (1 ml) testovacího kmene *Lbc. helveticus* CH-1 narostlého v bujónu MRS se ředí na absorbanci $A_{615} = 0,35$. Na Petriho misce se suspenze buněk (1 ml) převrství soft agarem MRS (20 ml). Otvory v agaru se vytvoří za použití sterilního korkovrtu (o průměru 9.0 mm). Do vytvořených otvorů se pipetuje (50 ml) daná koncentrace (50, 100, 500 a 1000 IU nisinu.ml⁻¹) standardního roztoku Nisaplinu®. Petriho misky se podrobí předinkubaci při 4 °C po dobu 6 h (v chladničce) a vlastní inkubaci při 42 °C po dobu 20 h (v termostatu). Po kultivaci se provede měření mezikruží inhibičních zón růstu testovacího kmene *Lbc. helveticus* CH-1. Kalibrační přímka Nisaplinu® (která je představuje závislost šířky mezikruží inhibiční zóny růstu testovacího kmene na log koncentrace produkovaného nisinu) a vypočtená rovnice přímky (viz Obr. 4):

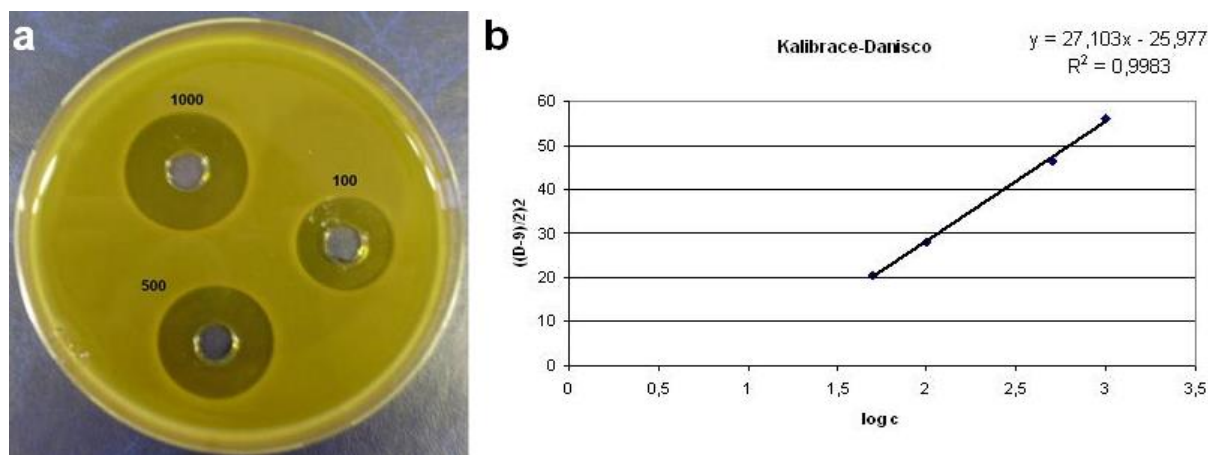
$$y = A + Bx \quad (\text{Rovnice 4})$$

Kde je:

y ..... [(průměr inhibiční zóny – průměr otvoru korkovrtu)/2]² [mm²],

x ..... sledovaná (vypočítávaná) koncentrace nisinu [IU nisinu.ml⁻¹ resp. mg nisinu.l⁻¹],

A, B ..... číselné konstanty získané po sestavení rovnice přímky [1] (viz Obr. 4).

Obr. 4. Agarová difúzní biozkouška: a) kalibrační přímka Nisaplinu®: pozice 100, 500 a 1000 IU nisinu.ml⁻¹, b) rovnice kalibrační přímky Nisaplinu®.

Stanovení produkce nisinu

Suspenze buněk (1 ml) testovacího kmene *Lbc. helveticus* CH-1 narostlého v bujónu MRS se ředí na absorbanci $A_{615} = 0,35$. Na Petriho misce se suspenze buněk (1 ml) převrství soft agarem MRS (20 ml). Otvory v agaru se vytvoří za použití sterilního korkovrtu (o průměru 9.0 mm). Do vytvořených otvorů se pipetují supernatanty (50 ml) získané z kmenů *Lactococcus lactis*.

Supernatant (1 ml), získaný ze suspenze kmene *Lactococcus lactis* (kultivovaného v bujónu GM17 nebo LM1, při teplotě 30 °C po dobu 16 h, aerobně), se následně okyselí (35 μl) HCl (ředěná 1:1) na výsledné pH směsi mezi 2 a 3. Směs se povaří (98 °C, 5 min) a následně se odstředí (21030 g, 5 min, 4 °C).

Petriho misky se podrobí předinkubaci při 4 °C po dobu 6 h (v chladničce) a vlastní inkubaci při 30 °C po dobu 20 h (v termostatu). Po kultivaci se provede měření mezikruží inhibičních zón růstu. Koncentrace nisinu produkovaná kmeny *Lactococcus lactis* se vypočítá z kalibrační přímky pro Nisaplin®.

Úloha/D: Stanovení enzymové aktivity vybrané plísňové kultury

- **Typ plísňové kultury (zkumavka se šikmým agarem)**

Penicillium roqueforti (polovina studentů).

Penicillium camemberti (polovina studentů).

- **Princip metody**

U testované plísně se za pomoci plotnové agarové metody provede stanovení proteolytických zón. Stanovení se uskuteční na Petriho misce s agarem PCA (plotnový agar) a odtučněným mlékem. Do středu Petriho misky se sterilně naočkuje kousek mycelia plísně. Podmínky kultivace plísně: 25 °C, 5 (7) dnů, aerobně, za přítomnosti denního světla. Kvalitativní pozorování jasných proteolytických zón kolem kolonie plísně s potvrzením přítomnosti proteolytických enzymů.

Literatura

Dodd H., et al. A lactococcal expression system for engineering nisin: Appl. Environ. Microbiol. 136, 555 - 556 (1992).

Dodd, H., et al. A gene replacement strategy for engineering nisin. Microbiology 142, 47 - 55 (1996).

Kučerová K.: Návody pro laboratorní cvičení z mikrobiologie mléka a tuků. Ústav technologie mléka, tuků a kosmetiky, VŠCHT Praha, Praha 2009.